

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio Decalogi Duabus distincta partibus

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitate, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Tractatus primus huius libri Octavi agens de Dominio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

LIBER OCTAVVS.

IN DECALOGVM.

Ne furtum facias.

DISPOSITIO HVIVS LIBRI.

Quam multa, quam varia, quam implicita mihi obviam in hoc præcepto sunt? Qua ratione ergo in brevem summam illa meo more constringere, & insuper nonnulla de novo, ut soleo, superaddere valeam, nisi tu, omnium lux animarum, splendor æternæ sapientiæ, meas tenebras diuino igne depellas, foveasque torpentem animum, jam jam desperatione collabentem?

2. In quatuor tractatus librum hunc, propter varietates rerum, distinguere oportet. Primus erit de dominio, quod est fundamentum, unde furtum prohibitum sit; nisi enim dominus esses tu rei tuæ, sanè non vererer ego, illam mihi surripere. Secundus de ipso furto, seu acceptione injusta. Tertius de restitutionis obligatione, quæ ex furto, seu injusta acceptione, vel detentione consequitur; ubi ad complementum tractationis, non erunt aliæ radices restitutionis omnittendæ, id est, ex re accepta, ex damnificatione rerum temporalium, vel famæ, vel honoris, ex contractu. Quartus denique de circumstantijs quibusdam restitutionis. Favent Cæ-

lites, prospere aspiret Deus.

TRACTATUS PRIMVS.

De Dominio.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit dominium, & qua ratione differat à possessione, usufructu &c?

Vbi.

An usus distinguatur à dominio, in re, ipso usu consumptibili?

Dominium proprietatis est jus, seu facultas de re aliqua perfecte disponendi, nisi lex obstet, vel conventio prohibeat. Prohibet enim lex aliquando, ut quamvis aliquis dominium suæ rei habeat, disponere de illa re non valeat. Ita pupillus, licet habeat dominium suarum rerum, prohibetur tamen à lege, ne disponat de rebus suis, donec in perfectam veniat ætatem. Ita debitor, licet sit dominus rei datæ in pignus creditori, illam tamen, ex tacita saltem conventionione, non potest creditor alienare, dum est in pignus. Ita Religiosus Societatis Iesu, post vota biennij, dominus est suorum bonorum.

H h

fcd

sed de ijs disponere, sine licentia superioris, non potest.

a *Hanc definitionem latè prosequuntur Iurisconsulti, ex Bartolo l. 17. ff. de acquirenda possessione. Dicast. l. 2. de just. & jur. tr. 1. d. 1. dub. 4. n. 129.*

2. Dictum autem est (dominium proprietatis) quia est aliud dominium, quod appellatur jurisdictionis, quæ est potestas gubernandi subditos, præcipiendo, prohibendo, permitiendo, judicando, pœnis vel præmijs afficiendo, protegendo, vindicando; estque duplex, Ecclesiastica & sæcularis. De hoc nos dominio jurisdictionis non agimus, nisi fortè aliqua sint obiter tangenda.

3. Cum autem eodem num. 1. dictum est (jus) intellige jus in re, quod sit plenum, & perfectissimum; non vero jus ad rem, de quibus passim Doctores, b

b *l. Dicast l. c. n. 32.*

4. Distinguitur autem dominium, ab usufructu, & à mero usu: nam his non convenit, esse potestates liberas disponendi de re. Possessio enim nil est aliud, nisi facultas insistendi in re, quam quis possidet. Usufructus est potestas, seu jus utendi & fruendi. Merus usus est jus tantum utendi.

Potest v. g. quis uti hoc fundo, solum ad residendum, vel dormiendum in illo? Erit merus usufructuarius. Potest uti fundo, tum ad hoc, tum ad colligendos ejus fructus, illosque usurpandos, sed non ad ipsum fundum alienandum? Erit usufructuarius; at dominium comprehendit jus possi-

dendi, utendi, fruendi, & insuper addit jus alienandi &c.

5. Illud hic obiter nota, usufructum esse duplicis generis, id est, habentem usum facti, & usum juris. Usus facti habet, qui solum utitur re: sic competit etiam brutis, quæ utuntur herbis & paleis. Usus juris habet, qui & utitur, & potest ad suum beneplacitum uti re; nam propterea dicitur habere jus utendi; id quod competit hominibus. Religiosis vero hoc jus utendi competere solum ex dependentia voluntatis superioris, docet vera sententia, de qua mox redibit sermo c. seq. §. 5.

6. His positis; celebris est quæstio, an in ijs, quæ usu consumuntur, seu ut loquuntur Iurisperiti, quæ functionem recipiunt, separari possit usus à dominio? Si v. g. do tibi usum hujus panis, hujus vini, statimne do tibi absolutum & perfectum dominium illorum? Ita enim videtur; nam si do tibi vini usum, ergo potes illud bibere, ergo illud destruere, & consequenter de illo perfecte disponere; quod est, perfecte de illo dominium habere, quæ quidem consequentia fieri nequeunt in re usu non consumptibili. si enim tibi do usum, seu etiam usufructum fundi, licet possis uti fructibus, istdemque frui, non potes tamen ipsum fundum destruere, deque illo absolute disponere.

7. Respondeo. Hæc quæstio originem habuit ab ordine Minorum sancti Francisci, qui approbante Nicolæ IV. licet reprobante deinde Ioanne XXII. sed iterum approbantibus Marti-

Martino V. & Paulo III. profitentur, non solum suos Religiosos particulares (in hoc enim conveniunt cum Religiosis particularibus aliarum religionum.) sed etiam suam communitatem, seu Monasteria, nullum habere dominium rerum, quæ ipsis donatae sunt, sive hæc res sint usu consumptibiles, sive non, sed illud solum habere summum Pontificem, post Martinum V. nam ex Nicolao IV. harum rerum usu consumptibilium dominium habebant ipsi fideles dantes, donec consumerentur. Neque te conturbet horum Pontificum dissensio: siquidem etiam ij in diversa placita possunt abire, citra res fidei, & citra res ad statum universalem Ecclesie pertinentes, quando hæc decernunt, Pontifices.

c. Bell. li. 4. d. summo Pont. c. 3. & 5. lege c. à nob. 2. de excommunicatione, ubi se ut hominum privatum errare posse fatetur. p. Puta in Decretis morum, in approbatione bene vivendi, in Canonizatione Sanctorum, Bell. ibidem, & lib. 1. de beatitudine & Canonizatione Sanctorum. Rodriquez. t. 1. q. Reg. 1. ar. 4.

8. Respondeo nunc directe ad questionem, posse separari. e Ratio autem separationis consistit in eo, quod qui habet dominium rei, potest illam quomodocumque libere distrahere, vendere, destruere, alteri donare, &c. At verò, qui ejus usum duntaxat habet, solum potest illa re uti, juxta voluntatem domini, seu dependenter à domino, ita ut etià dum panis v. g. est in manu Religiosi Franciscani, illum ad os admovente, possit Pontifex, sine injustitia contra religio-

nem, vel Religiosum Franciscanum; ab eo illum tollere; simile quid est in eo, qui invitatur ad convivium ab aliquo; dominus enim convivij semper est dominus ciborum, eosque sine injustitia, esto, cum magna inurbanitate, possit ab invitato nondum acceptante auferre, donec consumantur: postea enim, ex defectu materiae jam destructæ, desinit dominium. Simile quid etiam est in alijs particularibus Religiosis aliarum religionum: nam propter votum paupertatis non possunt uti rebus pretio æstimabilibus, quamvis ipso usu consumptibilibus, nisi dependenter à voluntate sui superioris. Religiosi ergo alij in eo differunt à Franciscanis, quod aliarum Religionum Communitas, seu Monasteria habent perfectum dominium suarum rerum à Fidelibus donatarum, siue hæc sint usu consumptibiles, siue non; at Franciscana id non habet, quia suarum omnium rerum Pontifex dominium retinet. Unde fit, ut Religiosi aliarum Religionum utantur prædictis rebus dependenter immediate à suo Superiore, qui est legitimus administrator bonorum Religionis, at Franciscana dependenter immediate à Pontifice, qui est Dominus bonorum Religionis Franciscanæ.

e. Sot. in 4. de just. q. 1. ar. 1. Valent. qu. 10. p. 1. Mol. 11. 2. de b. Sua. 1. 2. d. 28. sec. Less. l. 2. c. 3. dub. 8. Sanchez. l. 7. summ. c. 18. nu. 5. innumeros referens contra Sylv. v. Dominium, q. 2. Arag. q. 62. de Domin. Caet. 2. 2. qu. 78. art. 1.

9. Ex dictis fit Primò, quod Religiosus particularis in rebus unico actu consuma-

H h 2

consuma-

consumptibilibus, quorum usus ipsi negandum, aliquid tandem diminuat à superiore conceditur, non acquirat de pretio, ex tanta potestate illam dominium, seu proprietatem: cum e-

repetendi.
 nim usus à dominio separabilis sit, non sequitur, dari utrumque, si usus detur. Scio, multos doctores d. contrarium docere. Sed ego assentiri non possum, quia claram video separabilitatem, quam numero præcedente explicui.

d. *Caram. in Reg. S. Ben. nu. 871. citans Cenedum, Petrum de Arag. Turrematam, Sylv. D. Antonin. Sarmientum. item Bassius in floribus pag. 256. nostram vocans probabiliorē, licet contrariam probabilem.*

Corollarium pro Religiosis circa accēptionem rerum.

10. Ex iisdem dictis fit secundò, ut quando Religiosus particularis accēptat à seculari aliquid ad merum usum, v. g. gallinam ad comedendum, minoris ea valeat, quam si accēptet absolute; vel quàm ex se valeat, si absolute vendenda sit. Ratio est jam dicta, quia merus usus facti, cum semper supponat, in domino remanere perfectum dominium, multum diminuit de pretio, cum possit à domino semper repeti. Fac, te vendere gallinam Petro, sic; vendo tibi hanc gallinam, ea conditione, ut etiam, quando erit à te occisa, quando jam cocta, quando ad mensam apposita, quando in manura illam ad os admovente, ego illam possim repetere; nonne Petrus propter hanc conditionem volet pretium gallinæ diminui? Et licet sciret, te nunquam repetiturum, tamen non est

11. Hinc colligi posse videtur, quando aliquid ex rebus unico actu consumptibilibus datur Religioso, majorem quantitatem rei requiri ad peccatum mortale, quàm si detur absolute, quia res data ad solum usum, minus valet, cum possit à domino statim repeti. Puto tamen, quando adest certitudo moralis, quod res nunquam sit repetenda, præsertim in his rebus ipso usu consumptibilibus, de quibus postea nihil remanet, ad quod possit dominus jus habere; puto, inquam, tam exiguam esse pretij diminutionem, ut moraliter judicetur, nihil diminueri; quando enim adest tanta certitudo, physica illa, ut ita loquar, potestas se habet, ac si non esset, atque adeo non potest in morali æstimatione aliquid de pretio deducere.

12. Illam considerationem puto probabiliorē ac tutierem: nam gallina, v. g. pluris valet viva, quàm mortua, pluris integra, quàm in partes conscissa: dulciare item integrum pluris æstimatur, quàm incisum in frustula; & sic de similibus: Poterit ergo Religiosus significare seculari, ut is rem comestibilem dividat; nam sic ipse Religiosus recipiet minus, quàm si reciperet integram, adeoque facilius poterit, si superioris venia careat, gravitatem materiæ devitare. De qua vide inferius tract. 2. cap. 4. ut etiam de Religioso invitato ad convivium, vide mox cap. 2. §. 5. n. 9.

CAPVT SECVNDVM.

Quinam dominium rerum habeant?

Certe Deus, Angeli, homines; de quibus vide Doctores. Inter homines (quod ad nos facit) dubitari solet primò, de servis. Secundò, de filijs. Tertiò, de uxori- bus. Quarto, de beneficiarijs. Quintò, de Religiosis, quibus omnibus, vel impeditum est dominium rerum temporalium, vel veritum.

a *Less. l. 2. c. 4. dub. 1. & passim.*

§. I.

Selecta de servis.

Vere servi, propriè mancipia, nullo, ex legibus, a domi- nio gaudent, si de temporalibus bonis agamus; nam ceterum vitæ, membrorum, honorisque domi- nium suum habent, ita ut domini, si in his illos offendunt, sint puniendi, ac si liberos offenderent: quia tamen leges, quæ dominio temporalium ser- vos privant, sunt usu ipso mitigatæ, ideo adsunt septem circiter tituli, seu casus, quos jam jam à num. sequenti afferam, in quibus servi dominio rerum temporalium, etiam in foro con- scientiæ, c. potiuntur, & ita potiuntur, ut si dominus eas, invito servo, contrectet, possit servus occultè sibi compensare.

a *§. 1. Instit. de ijs, qui sui juris, vel alieni sunt, Mol. tr. 2. d. 38. h. l. 1. ff.*

de ijs, qui sui juris, vel alieni sunt. & Inst. eod. tit. Dicast. l. c. n. 147. c. Mol. l. c.

2. Primus casus est, si dominus tacitè vel expressè consentiat, servum habere peculium.

3. Secundus, si quid servo ita done- tur, legeturvè, ut id ad dominum non perveniat; huiusmodi etiam vi- detur, si detur ipsi aliquid, quo se pos- sit redimere.

4. Tertius, si quid servo relinqua- tur absolutè, id est, non intuitu domi- ni; ut, ob industriam, vel officium à servo alicui exhibitum. Ex quo col- ligo, idem debere dici, si quid relin- quatur servo, ob ejus amorem, idem- que, si ejus consanguinei longè distatè mittant ipsi aliqua dona.

5. Quartus, si servo quid detur, ob compensationem injuriæ, ipsi illata.

6. Quintus, si quid servus pecu- nia sui peculij lucretur ludo, forte, ne- gotiatione, quia lucrum induit ratio- nem capitalis.

7. Sextus, si quid sibi subtrahat ex his, quæ sine domini incommodo po- terat liberè consumere vel expendere.

8. Septimus, si quid acquirat faci- endo alia opera, præter illa, quæ do- minus præscripsit.

Defenditur servorum mitigata conditio.

9. Caramuel d. ex his septem titu- lis, primum dumtaxat, id est, pecu- lium à domino concessum servo cum ejus lucro ex negotiatione fortè acqui- sito approbat, reprobat ceteros in hunc

H h 3

serè

ferè modum. Nullus casus dabitur, in quo aut servus, aut Religiosus (quin illorum status alteretur, & mitigetur) possit alicujus rei permanentis dominium acquirere. Sed huic propositioni adversatur Sanchez, quia licet inter servum & dominum, ut sic, non sit propriè justitia, nec contractus, est tamen inter dominum & servum, ut homo est. Nullum argumentum; quia sic liceret arguere, Aliquando religiosus posset sibi proprietatem acquirere, vendere, emere, ducere uxorem, quia hæc illi non repugnant, ut homo est, licet repugnent, ut Religioso. Conjugata non potest nubere, ut conjugata, sed ut mulier; quod est ludere, ut ludit sensus compositus & divisus in prædeterminantibus. Adde, si jura decernunt, omnia servi acquiri domino, unde & fateris, eos esse incapaces dominij; quomodo potest, ut homo, acquirere? Esto, possit dominus concedere illi dominium: sed tunc erit partialiter liber, non servus.

d. Caram. l. 2. Theol. Mor. nu. 386.
e. Sanch. l. 7. conf. c. 1. d. 1. n. 6.

10. Adversatur secundò, quia, si ea conditione (ait idem Sanchez) expressa vel tacita, bona aliqua sint ita donata servo, ut is non acquirat domino, servus sibi acquirat. Contra, quia non prodest talis conditio; voluntas enim donantis non potest facere incapacem servum, sicut nec posset Religiosum: esto igitur, illa bona donata veluti vacant, & redeant ad dominum.

11. Adversatur tertio, quia si ab a-

ncilla aliqua bona propter usum corporis, cum in hoc usu non subsistet ancilla domino, ancilla erunt illa bona. Idem erit, si propter injuriam acceptam satisfacere vulnerans pecuniam servo percusso, pecunia erit servi, si quidem membra servi sunt, non domini. Sed contra, tum quia idem esset in religiosa: cum enim usus corporis sit suus, & membra item sua sint, sibi acquireret, si quid propter similes causas acquireret. Hactenus ex Caramuele.

12. Sed acutissimi viri contra doctissimum Sanchez argumenta deleri, meo quamvis pingui calamo, facile posse video, ex eodem Caramuelis principio. Nullus (inquit) dabitur casus, in quo servus (nisi ejus status alteretur, & mitigetur) possit alicujus rei permanentis dominium acquirere. Huic principio sic adnecto minorem; sed re ipsa servi status est in illis septem casibus mitigatus, non autem status Religiosi, ergo non est mirum, si servus in iis casibus possit sibi acquirere, non vero religiosus. Minor probatur ex Lessio & Molina, qui viderunt certe, servos ex jure esse omnino incapaces dominij, etiam in illis prædictis casibus, sed addunt, tantum rigorem fuisse mitigatum. Proferatur Lessius. Notandum est, inquit, multos Doctores concedere servis verum & perfectum dominium in plerisque casibus prædictis, eisque fieri veram injuriam, obligantem ad restitutionem, si dominus res ipsis concessas auferat. Jura autem, quæ tradunt, servos, quid-

quid

quid acquirunt, domino acquirere, intelligenda regulariter. Ita Molina *g* disp. 38. Posset enim addi, jura illa consuetudine esse mitigata, & hoc malim in praxi. Itaque posset servus uti occulta compensatione, si dominus ei res suas abstulisset. Hæc Lessius. Si ergo militat in primo casu mitigatio servitutis ex expressa domini voluntate, id quod rectè concedit Caramuel, valebit in cæteris, ex implicita ejusdem voluntate, quæ non potest nisi esse conformis sanctis legibus & legitimæ consuetudini. Ab his enim servitutum mitigari, & res temporales alijs applicari posse, communis est & trita doctrina.

f *Leß. l. 2. c. 4. n. 17. g* *Mol. d. 38.*

13. Non ergo valet sequela Caramuelis: ergo posset religiosus, ut homo, acquirere proprietatem, & posset conjugata, ut mulier, nubere &c. non valet, inquam, quia servitus potest à voluntate domini mitigari, & à legitima consuetudine jam mitigata est, non verò est mitigatus status religiosæ paupertatis, quoad proprietatem; nisi forte in Scholasticis Societatis Iesu, habentibus vota biennij, qui veri sunt religiosi, & tamen retinent (licet sine usu independente à Superiore) suorum bonorum proprietatem, quod nunc non facit ad nos. Rursus nec status conjugij mitigari potest: da mihi, qui possit à conjugata, vivente viro, tollere, vel mitigare vinculum matrimonij, & dabo tibi, illam posse nubere &c. Quare non ludit Sanchez, dum dicit, inter dominum & servum, ut

homo est, posse esse contractam justitiæ; illud enim (ut homo est) significat, ut non est servus, quales non servi sunt ex natura omnes homines, sed ex qua parte non est servus, sed sicut cæteri homines.

14. Nec item valet: ancilla acquirat sibi quidquid Incratur ex usu corporis, vel ex satisfactione, propter injuriam acceptam, ergo posset ex eisdem causis acquirere sibi pretium monialis: non valet, inquam, quia monialis adstringitur voto paupertatis, quo constante, est incapax dominij: at ancilla, stante illa juris mitigatione, capax est. Da monialem, cui Pontifex summus votum paupertatis, quoad proprietatem diminuerit, ut diminueri posse affirmat Sperellus, *gg* & ego concedam facile, quod infers.

gg *Sperell. p. 1. dec. 1. n. 73.*

Bona servi ab intestato defuncti, cujusnam sint?

15. Porò illud mihi singulare oblatum fuit nudiustertius: Mancipium, cum ex legitimo suo peculio (ut certò, & consentiente domino, constabat) collectos haberet in arca ducentos aureos, moritur ab intestato, nulla de his dispositione facta, nec ullis ejus existentibus hæredibus. Quare non vulgaris contraversia coorta fuit inter fiscum Regium, & inter dominum servi, cuius illi ducenti aurei essent applicandi? Nec in foro exteriori tantum, sed etiam in interiori quaesitum fuit, an dominus occultare eos posset, ut sibi, *citra*

citra lites, faciliore negotio eisdem usurparet.

16c Et quidem fiscus ita clamabat: Primò, bona vacantia, id est, bona eorum, qui ex hac vita ab intestato discedunt, neque relinquunt hæredes, qui illis juxta juris civilis præscriptum ab intestato succedant, eo ipso, ex dispositione *b* juris, ad Regem devolvuntur: sed pecunia, de qua agimus, est bonum vacans, ut jam supponitur, ergo ad Regem necessario devolvitur.

h l. 1. §. 2. ff. de jure fisci l. 1. & l. vacantia, C. de bonis vacant. l. 20. & a libi. lege interim Mol. t. 1. d. 53. alioque de quid ego dicam tr. 4. c. 1. §. 3. num. 27.

17. Secundò, ubi lex non distinguit, nec nos distinguere possumus: At lex disponit, omnia bona vacantia esse Regis, ergo non possumus nos distinguere, atque asserere, legem loqui de liberorum bonis, non vero de bonis servorum.

18. Tertio, ejusmodi peculium totum pertinebat ad servum, ergo nullo jure ad dominum: qua igitur ratione ipse se intermiscere in hac pecunia velit? potius detur pauperibus, ex præsumpta defuncti christiani voluntate. Hæc, & similia fiscus.

19. Dominus verò in hunc ferè modum suas partes vehementius tuebatur. Primò, servus etiam sui peculij non habet perfectum dominium, sed solum imperfectum, ut scilicet illo possit uti ac frui: At quoties is illo non utitur, ad dominum pertinet, quare injustitia fieret domino, si fiscus illud sibi vellet addicere. Quod autem, si servus suo peculio non utatur, id ad

dominum pertineat, clare deciditur ex Lessij doctrina, qui sic habet: *i* Monachi (ait) & servi conveniunt, quod neutri habeant dominium omnino perfectum: tamen Monachi nullum omnino in particulari habent, & & sunt omnino incapaces: servi vero sunt capaces, & propterea habent aliquod dominium, absque domini consensu. Et quamvis potestati domini, aliquo modo subjectum sit, esset inhumanitas, si hac potestate dominus uteretur: lege Navarrum, & Petrum Navarram. Hæc Lessius. In quibus vides, servum habere sui peculij imperfectum dominium & dominatum, dominumque posse absolutè uti potestate usurpandi peculium servi; non esse absolutè servi, sed domini, & solum servis concedi, illo uti fruique posse: ceterum nisi ipse fruatur, disponatve, non posse justè ad alium pertinere, nisi ad dominum.

i Less. l. 2. c. 4. n. 17.

24. Secundò, leges absolutè omnia servi bona concedunt domino: id quod originem habuit ex eo, quod bello justo capti, qui occidi poterant, se liberant, perpetua servitute, & omnibus suis bonis domino additis; quæ forma servitutis deinde in omnia legitima mancipia à legibus inducta est, ut rectè notat Molina loco citato, solum ergo, quoad peculium, ex quadam æquitate, & ex usu, ut modo diximus, eadem leges mitigatae sunt ad servorum conditionem mitigandam; cum ergo, ijs mortuis, hæc ratio non procedat, ad dominum omnia bona servi,

serui, sine necessitate in pauperes distribuendi, vi juris, redeant, necesse est.

21. Tertiò, lex illa de bonis vacantibus est admodum odiosa; applicat enim sibi rex, quod suum non erat: ergo restringenda ad bona, quæ in nullius prorsus sunt potestate; sed serui peculium est in radicali potestate domini, ut dictum est; ergo &c.

22. Quarto. Ex legibus l. testari serui absolute non possunt: imo si tempore, quo seruus testamentum condidit, ignoret, se factum esse liberum à suo domino, vel dubitet de suo statu, esto, re vera sit liber, testamentum est nullum. Iam sic: ideo testari vetatur seruus, quia supponitur is, non habere bona, de quibus libere disponere post mortem possit, idque quia omnia sua sunt domini, qui non ut hæres sed ut dominus omnia serui bona sibi vendicat; cum ergo fiscus solum prætendat bona vacantia (id est bona illa, quæ nullius sunt: secus enim bona vacantia non essent) ad bona hæc, de quibus loquimur, quæ vere sunt domini, se intrudere nequaquam valet.

1 Vide leges apud Mol. l. r. d. 137.

Confirmatur: quia bona vacantia sunt illa, de quibus, cum quis haberet jus testandi, testatus tamen non est: at seruus, ut dictum est, non habet jus testandi de rebus suis, ergo, &c. Hæc sententia domini defensio, ex cuius argumentis apparent fisci argumenta factis superque dissoluta. Mihi ergo vim maiorem facit dominus quam Rex: Imo, etiam si eiusmodi seruus habeat legitimos hæredes, qui ab intestato pos-

sint in eo peculio succedere, non hi succederent, ex mea sententia, sed integrum redire peculium ad dominum debet. Ratio est jam insinuata, quia ex benigna legum interpretatione disponere de eo potest seruus; si ergo de eo non disposuit, jam redit domini jus. Exciperem, nisi hic seruus peculio gaudens, habeat filios indigentes alimentis; pro filiorum enim alimentis disposuisse legitime semper consensus est, quasi pro suo usu, de suo peculio pater; & quidem nimis impium esset, indigentibus filiis necessaria alimenta, ex patris peculio denegare.

§. II.

De filiis.

1. **D**E his multa dixi, & satis sunt, in 4. præcepto, lib. 5. c. 4. §. 1. de furto eorumdem filiorum, vide infra tr. 2. c. 3.

§. III.

Selecta de uxoris; ex bonis mariti aliquid usurpantibus.

1. **P**endent, quæ dicturi sumus, ex cognitione modi, quo matrimonium initum inter conjuges sit. De iure communi, ad sustinenda onera matrimonij certum quid in dotem ab uxore datur marito, cuius soli fructus & administratio ad apud ipsum est; nam proprietas est uxoris; unde dissoluto matrimonio per mortem, vel legitimo intercedente divortio, restituenda est tota dōs eidem uxori,

uxori, vel ipsius hæredi. Vir ergo tenetur uxorem alere, familiamque; uxor vero tenetur familiam eandem gubernare, juxta statum suum, atque adeo præstare industriam, & operas uxoris proprias, ad domus congruam administrationem. Quod si ipsa ulterius sua industria, opere, labore, vel suum genium defraudans lucretur, suum erit, non mariti; sicuti etiam sua erunt à se domum allata, præter dotem; sua erunt sibi donata: sua sibi relicta, vel legata; sua, inquam, tum quoad dominium proprietatis, tum quoad usumfructum, tum quoad administrationem; nisi fortè ipsa velit horum administrationem marito tradere, quam tradidisse censetur, a quoties expressè uxor maritum non excludit.

aa *l. Mol. t. 2. d. 274. a l. fin. C. de pactis conventis super dote, lege Gratian. discip. 514. n. 24.*

Administrationem, dico; nam ad exactorem debitorum uxoris requiritur speciale mandatum ejusdem uxoris, vel certè ejusdem ratificatio; secus, non erit debitor liber.

b *l. cum maritum C. de solutionibus. & advertit Castillo decis. 26. nu. 12. & Antonius de Marinis, quotid. res. lib. 2. c. 237. n. 13.*

2. De jure Lusitano & Castiliæ, quæ ratione, sive contractu medietatis bonorum, sive contractu arrharum & dotis, matrimonia celebrentur, & qua ratione acquisita, matrimonio constante, sint utriusque conjugis, lege apud Molinam. bb Nobis juxta prædictum jus commune, quod est uni-

versalius, quodque cultiores in Sicilia, ubi scribimus, ex pacto servant (*& alla greca*, ad differentiam, *dalla latina*, dicunt se contrahere,) res hæc pertractanda est.

bb *Mol. d. disp. 274.*

3. Uxor ergo si auferat ex fructibus dotis, vel etiam ex capitali, cujus ipsa est domina, aliquid notabile, invito marito, peccat & mortaliter, cum obligatione restitutionis: ratio est perspicua, quia fructus sunt omnino mariti, & capitale, licet sit uxoris, ejus tamen administrationem habet vir. In casu autem, quo ipsa peccasset, auferendo, sed constante matrimonio, non haberet, unde restituere posset, excusaretur quidem ex impotentia, dum matrimonium constat; at eo dissoluto debet restituere ex ipso capitali, quo jam libero potietur; vel, si ea præmoriatur viro, ex bonis, quæ ipsa possit disponere.

c *Mol. Clavis reg. alij passim apud Dicastill. l. 2. de just. tr. 2. d. 9. dub. 8. num. 194.*

4. Sunt & tamen multa capita ex quibus excusatur, saltem à mortali, uxor bona conjugis usurpans: nam bonis proprijs posse, ut ei libet, uti sine peccato, quia sua absolutè sunt, non est dubium:

d *lb. ubi citantur & alij.*

Primò. Si materia notabilis non sit, spectato statu, opibus, familia, & signatè, dote allata, de qua re iterum e infra, cum de furtis domesticorum.

e *inf. tr. 2. c. 3. n. 2.*

5. Secundò. Si vir rogatus concederet.

6. Ter-

6. Tertio. Si proximus, cui ipsa porrigit, extremam pateretur, aut gravem necessitatem.

7. Quarto. Si faceret donationes liberales, & eleemosynas, secundum consuetudinem aliarum suæ conditionis mulierum, etiam viro invito, quia absque ratione tunc invitus esset.

8. Quinto. Si quid alicui daret, ad avertendum damnū temporale mariti; nam tunc præsumitur adesse ejus voluntas. Quid ad avertendum damnū ejusdem spirituale, ut si uxor daret eleemosynam, qua Deus maritum converteret? Molina *f* negat; concedit Lessius; *g* utrumque probabile.

f Mol. t. 2. d. 234. nu. 12. *g* Less. l. 2. c. 12. nu. 85. sequens Nav. aliosq.

9. Sexto. Si pro rebus familiæ, vel pro suo victu cultuque, juxta suum statum, accipiat &c.

10. Septimo. Si administraret bona, quando maritus absens est, vel dissipator, vel stolidus &c.

11. Octavo. Si det quid patri matricque, imo & fratribus, sororibus, ac filiis ex alio marito, quando hi omnes indigent alimentis. Atque in hoc octavo casu, adverte, uxorem, si habeant aliunde, non posse licite, hos sibi atinentes alere fructibus dotis: at si non habeant, poterit quidem, sed ex jure communi debet soluto matrimonio, ea, quæ dedit, restituere ex sua dote hæredibus mariti. ratio est, quia quando quis habet, unde suos alat, non potest ab alio accipere; quod si accipiat, quando suæ res sunt impeditæ, debet, quando eadem erunt expeditæ, restituere,

Quantum possit sibi congregare uxor ex mariti bonis?

12. Sed jam singulare aliquod in medium afferamus. Ex eo, quod moderatas eleemosynas potest uxor elargiri, colligit Molina, *h* eandem posse, illas simul congregare, & totam summam uni simul, v. g. parenti pauperi tribuere. Nos igitur, pari modo, ex eo, quod eadem uxor liberales juxta suum statum donationes facere potest, colligere possumus, eadem posse unire, & uni eidemque simul liberaliter donare. Quidam tamen scopulus est cavendus. Cum enim ad splendorem familiæ, adeoque ad honorem mariti pertineat, donationes has, & eleemosynas facere, non potest licite ita se gerere uxor, ut semper uni tantum congreget, quia sic merito vir esset invitus; ideo non semper, non sæpè, sed parcè, sed sine offensione splendoris uti hac arte poterit congregandi in utilitatem unius.

h Mol. ib. n. 8.

13. Inquiret curiosus: licebitne uxori, hoc congregandi artificium exercere, ut sibi ipsi summam totam, quam congregat, suis usibus liberis applicet? Respondeo, quoad eleemosynas, non licere; licere, quoad donationes. Ratio discriminis est, quia eleemosyna pauperibus, vel locis pijs debet erogari, qualis ipsa certè non est; at liberalis donatio, sicuti potest reservari pro alijs, cur non pro se ipsa? Verum tunc scopulus ille detrimenti splendoris familiæ multo magis, ut ex se patet, erit declinandus.

I i 2

14. Vnum

14. Vnum difficile te doceri, ut video, cupis. Ecquanam sit quantitas, quam in hisce eleemosynis, & liberalibus donationibus possit uxor, vel expendere, vel congregare, sine viri consensu? Respondeo, id non posse, nisi à prudentis viri iudicio deterni, expensis facultatibus viri, dote allata, necessitate familiæ, imo & necessitate & multitudine pauperum, consuetudine aliarum mulierum similis conditionis &c. Certè simile quid docet Sanch. i cum loquitur de quantitate, quam in eleemosynas potest superior Religionis expendere. Quoniam vero supra dixi, // quemlibet satisfacere præcepto de eleemosyna facienda pauperibus communibus, si det duos aureos quotannis ex aureis centum, quos forte habet; quatuor ex ducentis &c. idem hic dici de eleemosynis posset. Totidem pro liberalibus donationibus dici posse crederem, quia pro ejusmodi summa, vel non erit invitus vir, vel certè invitus erit immeritò. Duo tamen adverto. Primum, id dicimus in mediocri patrimonio; nam si divitiæ multum excreverent, nimis excreveret uxoris licentia, ut iterum mox. l. cum de uxoris furtis dicam, & ibidem dixi cum de eleemosyna. Adverto secundò, excogitatis regulis quibuscumque, nisi tandem hac in re ad prudentis viri prædictum iudicium recurramus, numquam animos nostros posse conquiescere.

i Sanch. l. c. in Decal. c. 19. num. 42.
Il sup. li. 5. c. 1. §. 1. n. 17. I infr. tr. 2. c. 3. n. 2.

15. Illustrabit, quæ hætenus docui,

sequens resolutio. Vxor prædivitis viri, quæ parvam, aut nullam dotem adduxerat, advertens, se filios non procreare, unde tempore suæ viduitatis fore, ut indigeret, partim ex pecunijs, clam sine mariti, ne præsumpta quidem licentia, surreptis ex ejus bonis, partim ex eleemosynis, ac largitionibus liberalibus, quas juxta suum statum, exhibere poterat alijs, quas sibi uni cumulabat, partim ex opera & suo labore, extra id, quod obligabatur, partim ex ijs, quæ sibi, defraudando suo genio, reservabat, contenta quotannis v. g. uno, eodemque vulgari ac panneo indumento, cum licitè potuisset petere duo, vel tria, easque holoseria & ornata, collegit summam trecentorum aureorum intra decem annos constantis matrimonij. Hos ergo per fidum servum occultè negotiationi applicuit, atque intra alios decem annos, felici eventu, ad tria millia aureorum summa pervenit, qua redditum annuum emit suæ viduitatis tempore reservandum. Nec multo post, è vivis ablato viro, quæsi vit vidua à quodam non satis perito Theologo, an eam summam censumque hæredibus viri restituere teneretur? Qui respondit, eam non teneri, sed suæ industriæ id emolumentum acceptum referre licitè posse.

16. Profecto non debuit absolute decernere. Quare ad me cum accessisset, eam resolutionem referens, animo nondum sedato mulier, distinctionem porro necessariam hac in re tota adhibendam esse pronunciai. Nam sex bonorum genera, ex quibus conflata fuit

fuit illa summa, perpendenda diligenter sunt: primò, pars pecuniæ clam surrepta; & hæc tota est restituenda, quia injustè accepta: secundò, lucrum ex hujus surreptæ pecuniæ negotiatione acquisitum; & hoc restituendum non est, quia pecunia ex se est sterilis, & lucrum, quod parit, totum cedit industriæ negotiantis: solum, si ex hac surreptione cessavit viro aliquod lucrum, vel damnum emerfit, debet illud uxor restituere. Quia tamen ea affirmabat, id certo non evenisse, jam quantum est ex hoc capite, liberata fuit: tertio, perpendenda est pecunia, quæ ex suo labore extraordinario comparata est ab uxore, & hæc tota est uxoris, ut etiam lucrum omne ex hujus negotiatione acquisitum: quarto, pecunia, quam fraudando suo genio, sibi reservavit, & hæc ejusque lucrum, pari modo plene cedit uxori: quinto, pecunia, quam ex eleemosyna pauperibus eroganda sibi applicuit; & hæc tota est viri hæredibus restituenda, vel certe, juxta probabilem defuncti viri voluntatem, pauperibus distribuenda, quia ipsa sibi eam, utpotè non pauper, applicare nequaquam poterat: lucrum tamen ex illa, uxoris erit, propter rationem modo in secundo capite dictam: sexto denique, pecunia, quam ex liberalibus donationibus, quas potuisset facere, sibi seposuit: & hæc non tota potest uxori cedere, nam sic passa est familia detrimentum splendoris; quare ad illam partem, quæ hoc detrimentum cavisset, in vitis merito fuit maritus; hanc ergo restituat uxor, necesse est. Et qui-

dem morali judicio, spectatis personis, divitijs, occasionibus, consuetudine similitum faminarum &c. putavi, medietatem ejus pecuniæ, quam liberaliter dare potuisset, sufficientem fuisse ad decus illud familiæ conservandum; quare mediam hanc partem omnino restituat. Lucrum vero ex negotiatione utriusque medietatis uxori cedit, quia, ut dictum est, fructus est industriæ ipsius, & ex alia parte nullum lucrum cessavit ex hoc, nec damnum emerfit marito.

17. Ex dictis ergo bene distinctis apparet, viduam hanc debere restituere primò, pecuniam surreptam, quam ipsa dixit fuisse aureos quinquaginta: secundò, pecuniam congregatam ex eleemosynis faciendis, quam omnibus expensis (dabat enim præter eam, quam sibi reponebat, aliquid subinde pauperibus) censui esse aureos decem: tertio, medietatem pecuniæ ex negatione liberalium donationum, quas tempore viginti annorum poterat facere, quam medietatem, expensis omnibus, ad viginti aureorum summam circiter ascendere judicavi: cætera sibi ad viduitatem, ut ipsa dicebat, sublevandam tuta conscientia conservet.

§. IV.

De beneficijs.

1. **T**Oties hæc quæstio discussa à sapientibus est, ut me pigeat, eandem iterum iterumque recu-

recudere. Memineris ergo dumtaxat, beneficiarios beneficiorum & commendarum non esse dominos, quoad proprietatem, esse tamen vel dominos, vel liberos administratores fructuum; quare posse quidem beneficiarios, sive saeculares, ^a sive regulares ^b (hi sunt illi, qui ab religione assumpti sunt ad Episcopatum, Archiepiscopatum, &c.) validè, ut eisdem libet, in profanos usus fructus illos consumere, sed peccare mortaliter ^c si superflua suo statui non expendant in usus pios, & quidem peccato specialiter confitendo; quod tunc committitur, sive contra præceptum Ecclesiæ id præcipientis, sive contra præceptum naturale de non expendendo profanè res Deo à fidelibus donatas. Ex his ergo fit, ut accipientes ex titulo profano non obligentur ad restitutionem, quia validè accipiunt.

^a De Lugo, late alios cit. t. 1. de just. d. 4. per tot. & Sanch. t. 1. conf. l. 2. c. 2. a d. 36. & deinceps Castrop. t. 1. tr. de carit. d. 2. p. 5. Bonac. propria disp. de obl. benef. t. 3. in edition. Lugdun. ^b Sanch. l. 6. in Decal. c. 6. nu. 13. 14. ^c Ibidem, & communiter, ex Trid. sess. 25. c. 7. de reform. licet non peccare mortaliter, doceat Lorca, quem novissimè refellit Diana p. 10. tr. 11. ref. 35.

2. At verò, peccantne hi accipientes, saltem ex eo capite, quia cooperantur cum peccato dantis? Respondeo, si inducant, vel excitent dantem, peccare, ^d quia sic sunt causa peccati alterius: si sine inductione solum acceptent ea, quæ sibi donantur, non peccare, quia tunc non sunt peccati causa, sed tota malitia est ex parte dantis,

d De Lugo l. c. sec. 3. n. 49. & 50.

§. V.

Selecta de Religiosorum paupertate circa usum dependentem.

1. **H**Os ex vi paupertatis non habere dominium rerum temporalium, sed solum usum dependentem à superioribus, insinuavimus modo; dependentia autem à superiore in hoc usu duplex distingui potest. Prima, veluti comitanter, id est, ita utar, v. g. hoc libro, ut semper quidem sim paratus eum relinquere, quoties superior voluerit: at eo utor, sine ulla prævia superioris licentia. Secunda antecedenter: id est, ita, ut non utar hoc libro, nisi præhabita licentia, sive tacita, sive expressa. Iam assero, ^a ad posteriorem hanc dependentiam Religiosos obligari à voto paupertatis, nec solum ad priorem. Ratio est, quia si ad priorem dumtaxat, jam nulla vel modica esset paupertatis obligatio; posset enim quis omnia habere, omnibus divitijs frui, paratus, ea relinquere, quando superiori libuerit; quo quid absurdius fit in homine Christi paupertatem sequenti, non video. Accedit, votum obligare, juxta intentionem voventis: at intentio Religiosi, dum vovet paupertatem, est, se conformem reddere pauperibus indigentibus, qui nec proprietatem rerum habent, nec usum rerum independentem à facultate dominorum. Rectè ergo DeLugo ^b sic habet: per paupertatis votum, intendimus abdicare à nobis omnem usum rerum temporalium, qui

am, qui opponatur vitio proprietatis; proprietatem autem intelligimus usum rei, non ex communitate, sed ex proprijs, & quod non fit ex præscripto Prælati, quam abdicationem fuisse annexam ab initio, statui religioso, probat Suarez. c

a *Sanch. l. 7. in dec. c. 53. Aror. ib. citatus.* b *De Lugo de just. to. 1. d. 2. sec. 3. nu. 54. vide & n. 50. e Suar. l. 8. de statu Relig. c. 7.*

2. Hinc non placent quatuor, quæ nonnemo docet; primò, peccatum contra paupertatem esse solam proprietatem; unde accipientem rei usum, & non proprietatem, contra superioris iurisdictionem, peccare contra obedientiam, non contra paupertatem: secundò, non peccare Religiosum contra paupertatem, qui in scio Prælati libros accipit à seculari, vel nummos, quibus libros emat, atque ijs in cella expositis utitur: tertio, Religiosum dantem alteri Religioso ejusdem monasterij quascunque res, etiam pretiosas, ut item easdem accipientem ab ejusdem Monasterij Religioso, non peccare contra eandem, quia nimirum non facit detrimentum rebus Monasterij, dum in eodem, res remanent: quartò, Religiosum commutantem res suas, vestes v. g. libros &c. cum alijs dissimilibus rebus suorum Conreligiosorum, imò & cum rebus secularium, servato circum circa eodem rerum valore, non peccare contra paupertatem, quia semper in Monasterio remanet æquivalens; idemque esse, si commodet, vel mutuo det. Non placent, inquam, tum quia in

his omnibus semper intercedit usus à superiore independens, qui, ut dictum est, interdicitur à voto paupertatis; tum quia in quarto adest in contrarium alia ratio; nam in commutatione intercedit vera rei alienatio, quam nemo facere potest, nisi quæ perfectum rei dominium & proprietatem habet, ut supra vidimus: & certè, (ut alia omittam) si satis esset æquivalens valor, ad tollendum peccatum contra paupertatem in commutante, etiam valeret in vendente & emente, ergo posset Religiosus vendere omnia bona monasterij; quo nihil absurdius.

d *Caram. in Reg. S. Ben. n. 886. & nu. 965.*

3. Hæc igitur omnia, per se contra paupertatem sunt. Solum rigor est temperandus ex eo, quod multa ex his fieri solent per tacitam, vel præsumptam Superioris voluntatem, juxta cujuslibet Religionis consuetudines; lege citatos.

Aliqua item excusantur à mortali, ob parviteriam materiæ. Nam propter hanc rationem dare mutuas etiam pecunias Conreligioso, vel seculari, sine licentia, non esse mortale, docet probabiliter Ledesma, f alijque, quia quamvis per mutuū transferatur dominium, tamen ipsum dare mutuuum, quādo certè moraliter erit reddendū, est res levis, quia datur cum onere restituendi: id quod Ledesma propter eandem rationem extendit ad permutationē, quod tamen improbat Sanchez. g Dixi autem, non esse mortale; nam esse veniale, nisi tacita præsumatur licentia Prælati, dubium non est.

est, quia contra votum, etiam tum, delinquitur, licet in re levi.

e De parvitate hujus materiae l. Sanch. l. 7. in dec. c. 20. n. 3. & c. 12. nu. 30. benignius habet apud Fag. l. 7. in secundum Eccl. præc. c. 6. nu. 7. dum ait, in Religiosis haberi rationem filiorum, quod docet etiam Reb. apud eundem Sanch. d. c. 20. n. 3. lege item Dian. p. 1. tr. 6. de paup. relig. ref. 36. F. Ledesma in addit. ad summ. to. 2. c. 4. dub. 2. alijque apud Dian. p. 1. to. 6. resol. 57. Peyrinus t. 1. qu. 2. ca. 2. §. 1. favet Suarez. de Rel. l. 1. c. 11. nu. 25. g. Sanch. t. 2. in dec. l. 7. c. 20. n. 67.

De dispositione pecunie à Religioso, nomine alieno, vel nomine testatoris facta.

4. Licetene potest Religiosus accipere pecuniam, sine licentia sui superioris, ut ipse liberè expendat in elemosynam, nomine ejus, qui ad talem finem dedit?

Respondeo: si Religiosus eas pecunias sine licentia acceptet, ut sibi donatas, non licere, nimis est certum: at, si non ita, quare totum dominium remaneat domino, licere, absolute docet Sanchez, h quia tunc nec dominium usurpat Religiosus, ut supponimus, nec usum, cum pro se illum non usurpet. Non licere, docet Rodriguez, i quia ipsa distributio, præsertim quando est in pauperes, vel pia opera, liberè à Religioso eligenda, pretio est æstimabilis, ac propterea paupertati contraria. Distinguit denique Dilugo. l. Si enim distributio, ait, fiat in commoditatem ipsius Religiosi,

ut scilicet is possit dare, vel donare alijs, sicuti si haberet bona propria, non licere; quia tunc usum pecunie independenter à superiore usurpat. At si sincerè, & bona fide distributio acceptetur, ut cum fidelitate distribuatur pecunia, licere, quia tunc nihil sibi usurpat Religiosus.

h Sanch. l. 7. in dec. c. 30. n. 4. alijque apud Dian. p. 1. tr. de paup. relig. ref. 10. i Rodriq. in exerc. spir. p. 3. tr. 3. c. 15. Laym. l. 4. tr. 5. c. 7. num. 26. Turr. 2. 2. d. 84. du. 8. l. De Lug. t. 1. d. 2. sec. 3. nu. 53. & 54.

5. Ego sic breviter ratiocinor, Paupertatis votum non me prohibet acceptare, vel pro altero præstare ea omnia, quæ pretio sunt æstimabilia: patet, quia secus, peccaret in paupertatem Religiosus, associando amicum, illique officia & beneficia impetrando, honores pro se acceptando, pro alijs apud Principem intercedendo, & similia, quæ maximè sunt pretio æstimabilia: illa igitur dumtaxat paupertatis votum prohibet, quæ ita sunt pretio æstimabilia, ut æquivalent pecunijs, seu bonis temporalibus & externis, qualia sunt, quæ solent in convictu hominum ex se pretio comparari, & simul pertinent ad ipsa temporalia bona, seu clarius, quæ si excrescerent, constituerent hominem divitem, & non indigentem. Audi sanct. Bonaventuram: m paupertas est virtus temporalium abdicativa bonorum, qua quis nil proprium gerens, sustentatur de non suo; quem locum afferens Faustus, n definiendo votum paupertatis, sic concludit. Vnde paupertas (religiosa) nihil aliud significat, quam

quā parvam substantiam, five pecuniam, exiguum patrimonium, penuriam rerum, & modicas facultates. Idem docuit modo ipse Delugo nu. 1. allatus. Hoc supposito, clare videtur consequi, Sanchez sententiam esse absolute veram: esto enim, illa distributio pretio sit aestimabilis, non est ejus generis, quod tendit ad hominem ditandum, nisi forte fiat palliate, ut vere hoc medio ditescat Religiosus, quod vix in praxi contingit. Contingeret tamen, quando ijs pecunijs Religiosus aseret v. g. pauperem, quem pro suo seruo habeat, vel quid simile. At illa sola commoditas imbibita in ipsa distributione (placet enim homini, habere à se dependentes pauperes, vel Rectores Ecclesiarum, vel operum piorum Praefectos &c. ut in occasionibus ab ijs invicem Religiosus beneficia recipiat) illa, inquam, commoditas non est contra paupertatem.

in *S. Bonav. apud Faust. mox citandum* n. *Faustus in thes. relig. l. 8. qu. 22. vide eum, q. 28.*

6. Si pecunia distribuenda, modo dicto, à testatore relinquatur, cum debeat Religiosus tunc esse exequitor testamenti, an à sacris canonibus prohibeatur, quaestio est aliena ab hoc loco. Dic tamen breviter, non prohiberi ex licentia superioris; sine licentia prohiberi; & quantvis ex probabiliori opinione Sanchez *o* & Castropalati *p* contra Molinam, *q* valide Religiosus acceptet onus executoris testamenti, valideque ministret, tamen eum peccare mortaliter, si id faciat sine licentia, quia prohibitio hæc est de re gravi, docet Sanchez, *r* de quo

mox num. 8. licentiam autem hanc posse concedi à quolibet locali, nec necessario à Provinciali vel Generali, docent iidem; solum excipiunt Societatem nostram, quia ejus constitutiones hanc licentiam reservant Generali. Sed De Lugo *f* satis probabiliter concedit, posse, etiam in Societate, valide concedi à superioribus localibus; solumque contra regulam & constitutionem illam, quæ ad mortale non obligat, faceret superior localis, si cederet. Cum ergo nostri locales superiores habeant potestatem dispensandi in omnibus regulis, pari modo poterunt & in hac, quando id discreta prudentia dicitur.

o Sanchez. l. c. in dec. c. 11. nu. 2. p. Castrop. t. 3. tr. 16. d. 4. p. 13. §. 1. nu. 8. q. Mol. t. 1. d. 247. r Sanchez. ib. nu. 18. f. De Lug. t. 2. de just. 14. de test. sec. 16. nu. 326.

7. Onus nominandi, seu eligendi pauperes, vel loca pia, quibus hæres testatoris, vel alij pecuniam deinde ex præscripto dicti testatoris distribuatur, posse suscipi sine licentia, probabilissimè docet Castropalatus *t* contra Sanchez: *n* ratio est, quia nominare, seu eligere, non est exequi voluntatem testatoris, quod est Religiosis solum prohibitum, sed est quid antecedens ad executionem, quæ executio consistit in pecunie distributione. Confirmatur, quia dum Religiosus nominat ex sua libertate, suam facit voluntatem, non testatoris, ergo per illam solam nominationem, voluntatem testatoris non exequitur.

t Castrop. l. c. num. 12. u Sanchez. l. c. num. 34.

k k

8. Denique

8. Denique illud, quod sentit Sanchez, peccari mortaliter à Religioso, si is acceptet, exerceatve sine licentia ejusmodi officium, sic tempero, ut effelicite non possit executor testamenti universalis in eo testamento, seu quacumque ultima voluntate, in qua multæ lites sunt protrahendæ, multa peragenda, quæ non congruunt Religioso (id quod tamen, an sit mortale, quando negotia non sunt graviter indigna Religioso, religionemque infamantia, nolo decernere.) at vero si gravis indignitas absit, ac negotia sint pauca, modicè scilicet avertentia Religiosum à cultu divino, ut v. g. si Misæ essent ad voluntatem testatoris, vel pecuniæ ad opera pia distribuendæ, persuadere mihi nequeo, peccatum mortale committi. Ratio est, primò, quia facile superioris tacitam licentiam in rebus his, præsertim pijs, adesse censendum est; quo pacto, ne venialis quidem culpa committetur: Secundo, quia tunc ejusmodi executio non valdè Religiosum abduceret ab applicatione ad divina; id quod intendunt in prædicta prohibitione sacre leges: tertio, quia video, sine scrupulo Religiosos ijs distributionibus pijs, vel parvæ occupationis intermisceri: unde apparet, in his sacros illos textus non esse usu receptos, vel jam esse abrogatos: quarto denique, quia hæc cum sit odiosa prohibitio, non est extendenda, sed restringenda ad executores universalem, ac propriè dictum executores, non vero ad eum, qui unam, vel alteram testatoris dispositionem executioni mandandam curat

De Religioso invitato ad convivium, & de acceptante res comestibiles à seculari.

9. Ex eo capite, quod paupertas negat Religioso usum independentem rei temporalis, qui fit in ipsius Religiosi commodum, colligit Delugo, x invitatum ad convivium posse, præsentem domino, etiam pretiosa quæque comedere, sine superioris licentia; quia tunc passivè potius se habet Religiosus, quàm active; nam tunc dominus consumit res illas comestibiles, per os Religiosi. Quare sicuti, si gemmam pretiosam in mare projiceret Religiosus, ita domino volente, vel si aromata pretiosa combureret, præsentem domino, ex ejus jussu, non peccaret contra paupertatem, quia nomine alieno projiceret, & combureret (esto, ipse Religiosus odorem sentiat ex aromatibus combustis, vel delectationem ex gemma projecta suscipiat) ita in casu convivij. Addit, non ita rem se habere, si res pretiosas, etiam comestibiles, secularis ad Religiosum mittat, ipseque acceptet, consumatque; nam peccabit, & acceptando & consumendo, quia in suum commodum consumit, activeque se habet, non passivè tantum, nec in commodum domini.

x *De Lugot, 1. de just. d. 2. sec. 2. à num. 51.*

10. Hæc doctrina, pace tanti viri, mihi animo nequaquam sedet: primò, quia conviva non se passivè solum

solum habet, & in commodum dumtaxat domini; se enim active etiam habet, (dum consumit) & in commodum suum: qua parte ergo in suum commodum agit, contra paupertatem peccabit: secundò, quia Religiosus, qui sine licentia acceptat res comestibiles pretio æstimabiles, peccat contra votum, (ut pro certo omnes supponimus) at quidnã est acceptare res has comestibiles, si non est illud, quo quis eas re ipsa comedit? Id certe esse tacitam, imò per ipsum factum expressam acceptationem, quis negabit? Tertio, discriminatum est inter gemmæ illius projectionem, illorumve aromatum combustionem, & inter casum nostrum: nam illa fieri possunt, sine ulla acceptatione gemmæ, vel aromatum: at frui esculentis & poculentis, sine acceptatione, qua convivio quis accumbere, cibos sibi dividere, ad os applicare consentiat, humano more non potest: adde, convivam non uti his speculationibus, sed more humano comedit cibos appositos; at more humano tunc cibi acceptantur & comeduntur, non verò ut instrumentum alterius destruuntur, vide infra, cum de restitutione ex re accepta tract. 3. c. 3. §. 1. num. 8. Quarto, idem Delugo, & alibi, probans, comedentem notabilem ciborum quantitatem rei alienæ, committere furtum propriè dictum, & non damnificationem, quanvis eos cibos destruat, nec aliquid apud se illorum remaneat, assignat rationem, quia, inquit, humano modo illa videtur esse vera usurpatio rei alienæ, & applicatio ad proprium usum; sic ergo di-

cere possumus in casu nostro: humano modo illa comestio in convivio, videtur vera usurpatio rei applicata ad proprium usum; cur ergo non se habet tunc Religiosus, active, nec passive dumtaxat? quinto, etiam si secularis mittat ad Religiosum eas res comestibiles, posset Religiosus nomine alieno consumere, quamvis absente domino; sicut eodem absente, posset ejus gemmas projicere, sine peccato contra paupertatem. Unde enim id repugnat? ergo non subsistit discriminatum de domino præsentem, vel absente in comestione ciborum.

2 De Lugo t. 1. de just. d. 16. sec. 1. num. 5.

11. Satius ergo erit, in ejusmodi convivio recurrere ad parvitatem materiæ, ut excusetur quis à mortali, & quidem huc facit consideratio à nobis allata c. 1. num. 13. Ut autem ab omni culpa inanimis fiat, recurrat Religiosus ad tacitam licentiam, quæ in his comestibilibus facilius, quam in cæteris præsumi potest, quia earum acceptatio cedit in commodum monasterij, ut rectè notant Doctores. ¶¶ Vide, quæ dicam infra tr. 2. cap. 4. de quantitate furti Religiosorum, deque prædicta parvitate materiæ.

22 Sanch. l. 7. in Dec. c. 21. nu. 35. Faustus l. 8. thes. rel. qu. 182. Suar. t. 3. de Rel. l. 8. c. 11. n. 41.

CAPVT TERTIVM.

Quaratione acquiratur dominium?

1. **D**Vo regulariter à legibus & requiruntur ad acquirendum dominium

kk 2

dominium, titulus *b* & traditio. *c*
 Quid traditio sit, patet ex ipsa declara-
 tione vocis; at titulus est principium,
 basis, radix & veluti causa moralis, ex
 qua nascitur dominium; unde dicen-
 ti, se esse dominum alicujus rei, statim
 inquirimus, quo titulo? Duplex autem
 est titulus, verus, & præsumptus;
 verus est, v. g. emptio, legitima do-
 natio, hæreditas, legatum, &c. ut etiam
 in rebus incorporeis electio, col-
 latio officij, &c. Præsumptus est,
 quando quis putans bona fide, vendi-
 torem v. g. vel donatorem esse verum
 dominum rei donatæ, vel venditæ,
 rem habet pro sibi donata vel vendi-
 ta, &c.

a Mol. t. 1. tr. 2. d. 4. Dicastil. l. 2.
de just. & jure tr. 1. d. 1. d. 9. b l.
1. 2. 6. & 7. ff. de acq. dominio. c l.
Traditionibus. C. de pactis l. quoties de
rei mutatione.

2. Dixi primò, (regulariter duo re-
 quirantur) aliquando enim sufficit
 solus titulus: nam hæres v. g. & le-
 gatarius rei determinatæ acquirunt
 dominium bonorum defuncti, sola ac-
 ceptione hæreditatis, vel legati; ut etiam
 jus beneficij ecclesiastici acquiri-
 tur sola electione acceptata. Loca item
 pia, & civitates acquirunt dominium
 rerum donatarum vel venditarum
 ante rei traditionem seu possessionem
 & denique si princeps det feudum, ex-
 pticando, se velle transferre dominium
 ante possessionem feudatarij, sane
 transfert. Atque in his casibus debet
 consequenter dicere, hos acquirere sta-
 tim jus in re, nec solum jus ad rem.

3. Dixi secundò, (à legibus) nam
 jure naturæ non est necessaria ipsa tra-

ditio; est tamen rationi congruum,
 ut tunc transferatur seu acquiratur
 dominium rei, quando res, quæ erat
 in manu & possessione materiali uni-
 us, transit in manum alterius.

4. Adhuc inquire, quomodo ac-
 quiratur dominium, seu hujusmodi
 titulus & legitima possessio? Respon-
 deo, sane multis modis, variisque,
 juxta rerum exigentiam. Nam v. g.
 dominium hominum acquiratur per
 captivitatem ex bello justo, emptio-
 ne, donatione, nativitate ex ancilla, quæ
 neque tempore conceptionis, neque
 tempore partus fuit libera. Animantia
 mansueta, ut & bona stabilia, vel
 mobilia, donatione, hæreditate, em-
 ptione, præscriptione, prima occupa-
 tione, aliisque similibus titulis. Ani-
 mantia fera, captione, vulneratione,
 qua fugere non possint, piscatione, a-
 liisque modis passim videndis apud
 Doctores; nos enim ex his ea, quæ
 pro praxi sunt necessaria, explicabi-
 mus inferius, cum de furto, & de re-
 stitutione. Hic solum de præscriptio-
 ne, tanquam in proprio loco nonnul-
 la tangemus.

d Mol. Dic. l. c. alijque Jurisperiti
assim.

CAPVT QVARTVM.

De Præscriptione.

§. I.

*Communia de præscriptione summam
 afferuntur.*

PER legitimam præscriptionem
 acquiri in utroque foro rei do-
 minium,

minium, res est jam nunc omnibus certa; quia potuit princeps per legem ob bonum commune rem unius alteri applicare, ut fuisse Doctores. *a* Quare si ad antiquum dominum post legitimos annos præscriptionis, res casu revertatur, illam sine novo titulo is non posset sibi usurpare; usurpare enim alienum, quidquid in contrarium in iuramento fundamento dixerit Valer. *b*

a Doctores mox citandi, quibus adde Tolosanum, Abbatem, Fachinaum, aliosque apud Dicast. mox citandum, & Molinam d. 61. à n. 6. *b* Valer in differentia utriusque for. V. præscriptio diff. 6. sine.

2. Præscriptio ergo est et acquisitio dominij, vel alieni juris preemptio, per continuationem temporis lege definiti. Ex qua definitione colligis, quatuor requiri ad legitimam præscriptionem, possessionem, bonam fidem, (mala enim ex jure Canonico, cui semper standum, nunquam præscribit) titulum præsumptum, tempus, de quibus passim scribentes. Solum, quoad tempus, aliquid est pro Tyro-nibus explicatius addendum.

c l. Mol. tr. 2. d. 60. Less. l. 2. c. 6. Dic. l. 2. de just. tr. 2. d. 1. d. 12. Castrop. de just. in gener. d. unica à p. 12.

Tempus pro rebus temporalibus.

3. Ad res mobiles præscribendas, sive privatorum hominum, *d* sive Ecclesiæ, etiam Romanæ, *e* si adsit titulus, sufficit triennium; si non adsit, nihil est in jure constitutum: pu-

tamus *f* tamen, tum contra privatum, tum contra Ecclesiam, triginta annos requiri.

d l. un. C. de usuc. transf. & Instit. de usucap. §. 1. e Mol. l. c. dec. 68. f Mol. ibid. Less. l. c. nu. 22.

Cum enim hoc in jure decretum non sit, erit id statuendum ad normam justæ præscriptionis immobilium, ad quam deponuntur, ut dicemus, triginta, vel quadraginta anni.

4. Res autem immobiles, inter quas numerantur servitutes reales, ut adversus privatos cum titulo præscribas, decem anni inter præsentem, satis superque *g* sunt; duplicati, id est, viginti inter absentes (præsentem dicuntur, qui in eodem territorio, licet non in eadem civitate; absentes, qui in diverso territorio, commorantur *h*) at verò, sine titulo, triginta omnino requiruntur. *i* Hinc si quis sit præsentem septem annis v. g. & postea egrediatur territorium, alibi habitaturus, opus sunt alij sex anni, & non solum tres, ut contra illum præscribatur, quia anni, qui deerant in præsentem, duplicari in absentem debent; quare cum in casu posito defint tres anni præsentem, requirentur in absentem sex.

g l. mala fidei. C. de præscr. longi temp. decem, vel viginti annorum. *h* Instit. de usucap. §. 1. l. cum longi. C. de præscr. 10. vel 20. annorum. *i* c. de quarta. de præscr. & comm.

5. Dixi (adversus privatos) siquidem, ut easdem res immobiles adversus Romanam Ecclesiam præscribas, annos centum eluxisse necesse *l* est.

1 c. si diligenti. c. cum vobis. cap. ad
audien. de præscript.

6. Idem adversus civitates, idem
adversus principem, in bonis corona-
m qualia sunt oppida, Regna, & simi-
lia; nam in cæteris bonis perindè se
habet princeps, atque privatus n qui-
libet. Contra alias Ecclesias, Mona-
steria, loca pia, sufficit quadraginta
annorum intervallum, nisi ex privi-
legio p concessum sit, annos esse sexa-
ginta computandos.

m facit l. ut inter. de præscript.
C. de sacrosanctis Eccl. juncto Mol.
l. c. d. 74. §. Quarta conclusio. n ibi-
dem. o c. illud. c. quia. de præscr. p in
Comp. Privil. Soc. Jesu. V. præscriptio. &
alibi.

7. Denique adverte primò, contra
pupillum, quamdiu est in ætate pu-
pillari, numquam aliquid, sive mo-
bile, q sive immobile præscribi; con-
tra minores vero, id est, non attingen-
tes 25. annum expletum, semper
requiri annos triginta, r secundò, ob
libertatis favorem, nullo eam tempo-
re præscribi. s tertio, contra vacan-
tem Ecclesiam, cum legitimus tunc
desit defensor, præscriptionem non
surrere; unde illud viduatæ sedis tem-
pus, erit de præscriptionis spatio sub-
elucendum. t

q l. sicut in rem. C. de præscript. 3.
annorum, r l. ultima, C. in quibus caus.
in integrum restitutio necessaria non est.
s l. si. C. de longi temp. præscript. qua
pro libertate. t c. de quarta. de præscr. &
Gloss. ib.

Tempus pro legibus &c.

8. Adversus legem, vel legitimam

consuetudinem requiritur præscriptio
decem annorum, ità, ut si per decem
annos, illæ per defuetudinem non ser-
vatæ fuerint, in posterum non n ob-
ligent. Ratio est, quia leges, cum sine
perpetuæ, æquiparantur bonis stabili-
bus, modo notes quatuor.

u l. Castr. t. 1. tr. 3. d. 3. p. 2. §. 2.

9. Primò, id intelligendum tum de
legibus civilibus, tum ecclesiasticis;
quia cum lex sit lata in bonum subdi-
torum, & non in bonum personæ par-
ticularis, principis, vel Pontificis, ea
se habet, ut bonum peculiare, ad quod
præscribendum satis est decennium.

10. Secundò, nunquam necessa-
rium esse decursum annorum viginti,
ut pro rebus temporalibus requiritur
inter absentes, quia & lex, & subditi
semper sunt præsentis.

11. Tertio, sive prædictæ leges non
fuerint observatæ bona fide, sive mala,
eas semper præscribi a per dictum
tempus. Ratio est, quia secus, vix
umquam lex præscriberetur; nam
cum mala fide numquam currit præ-
scriptio, & ex alia parte sæpissimè lé-
ges mala fide non observantur. Acce-
dit, quod cum lex præscriptionis sit la-
ta propter bonum subditorum, meri-
tò ipso usu communiter receptum est,
ut præscriptio quidem rerum tempo-
ralium non currat ex mala fide, quia
sic subditi privarentur re sua, ex mali-
tia alterius; præscriptio autem legis
currat etiã cum mala, quia si per
longum tempus non fuit lex observa-
ta, præsumendus est benignus legisla-
tor nolle laqueos iniicere subditis, &
eos cogere ad illam observandam.

2. Cal.

^a Castrop. & Suarez. contra Less. a-
pud De Lugo. ib. n. 90.

12. Quarto, nos hic non loqui de lege numquam observata; hæc enim ipso initio non obligat, quia nondum est acceptata, quam acceptationem esse necessariam ad quacumque legem civilem, docetur communiter, & probabiliter multi docent, ad Ecclesiasticam. An vero primi, qui non acceptant legem, peccent, & similia, vide apud Castrop. t. 1. tr. 3. d. 1. p. 13. Rursus nec loqui de lege, quæ non observatur, cum tacita, vel expressa voluntate Principis, ut cum ipse scit, & urgere observationem non curat, tunc enim lex non obligat, ^b quia Princeps tacite censetur eam revocare: id quod intra paucos annos fit, imo menses vel dies, quando scilicet prudenter præsumitur dictus tacitus consensus Regis, vel eorum, ad quos pertinet, v. g. Proregis, supremorum Officialium &c. loquimur igitur de vera præscriptione, quæ est sine consensu ejus legislatoris, contra quem currit.

^b Castrop. t. 1. tr. 3. d. 1. p. 13. n. 10.

13. De præscriptione, quoad beneficia triennali spatio possessa, quoad jus patronatus, quoad actiones, debita, & pleraque alia huc pertinentia, vide fuse apud Doctores: ^c & De Lugo ^d quidem disputat item de tempore, quo præscribuntur delicta ad effectum, ut delinquens non possit amplius accusari; sive quoad actionem civilem, qua damnum passus recuperet suum; sive quoad poenam statutam à lege, ad quam quis damnari debeat: quem locum satis fit innuisse.

Atque hæc, quæ sunt omnibus obvia, compendio dixisse sufficiat.

^c Cov. Reg. Possessor. p. 2. §. 10. n. 9.
^d Mol. d. 70. De Lugo t. 1. de just. d. 7. sec.
^e Dicast. l. 2. de just. tr. 1. d. 1. §. 12.
^f n. 249.

§. II.

Selecta de præscriptione.

An jure præscriptionis in foro conscientie quis gaudeat in Regno Siciliae?

Titius Panormi pingue latifundium possedit duodecim annos, cum titulo & bona fide: nunc sine ulla hæsitacione, pro certo nescit, ejusmodi prædium ad Cajum concivem pertinere: quaritur, an Titius prædium restituere ex se debeat Cajo, quandoquidem hic rei nescius, prædium illud, neque in judicio, nec extra judicium repetit?

2. Si ejusmodi quæstio verteretur in locis, ubi servatur jus commune, quoad præscriptionem, nimis esset exploratum, Titio nullam esse restituendi obligationem imponendam, quia, ut modo ^a diximus, inter presentes ad præscribenda stabilia, sufficit, etiam in conscientia, possessio bonæ fidei decem annorum: verum quia in Regno Siciliae jus hoc præscriptionis non admittitur in Regia Curia; quare si prædictus Titius in judicium vocaretur à Cajo, cogeret per judices, ipsi reddere prædium, ideo molesta est difficultas, an etiam in foro interno cogendus sit, in præsentis casu, Titius ex se Cajo prædium restituere?

^a modo §. 1. n. 4.

3. Vo-

3. Volui cum doctissimis hujus urbis Theologis ac Iurisperitis hanc difficultatem communicare; & Iurisconsulti quidem assueti à judicijs præscriptionem expellere, condemnabant Titium; Theologi verò subdubitare videbantur, & tandem me nonnulli exorant, ut quæstionem hanc à nemine adhuc excussam, ego agitarem; nam Iurisperiti Regni nostri, qui passim varias decisiones de præscriptione typis evulgarunt, solum loquuntur in foro judiciali, quod ad ipsos pertinet, & nostrates Theologi, quibus id discernere incubisset, nondum ad eam quæstionem decidendam, animum adjecerunt.

4. Duplex hac in re sententia esse potest. Prima obligans Titium, & similes ad restitutionem: ratio potissima hæc esse potest. Ideo rem suam in conscientia facit sine onere restitutionis, qui legitime præscripsit, quia justa lex præscriptionis ei tale jus tribuit, ut supra §. 1. nu. 1. vidimus: at in hoc Regno lex præscriptionis est legitime abrogata, ergo &c.

5. Minor, in qua vis est argumenti, probari potest primò, quia Martinus Rex, qui in Sicilia regnavit, ex proemio præfixo ad Constitutiones Martini, ab anno 1386. abrogant c. 57. de præscript. legem præscriptionis. Quapropter sicuti in jure communi legitima est, etiam in foro conscientia, præscriptionis lex, quia eam legitime Imperator tulit, ita in jure municipali hujus Regni, ideo legitima ea nequaquam erit, etiam in conscientia, quia legitime à suo Rege fuit abrogata.

6. Secundò, quia in pragmaticis & hujus ejusdem Regni, dicitur, ut *judices judicent solum, facti veritate inspecta*. Ex qua pragmatica fit, ut ij non debeant respicere, nisi factum causæ; non ergo habere possunt rationem præscriptionis, quæ fundatur in jure; sicut ergo iudicibus ad præscriptionis legem respicere in judicando non licet, ita neque colligantibus; Relatorum enim eadem est ratio; si autem hi præscriptionis rationem non respiciant, quia ratione illa stui in conscientia possunt?

b Pragm. 17. titulo de Offic. Iud. M. R. C. in remiss. t. 1.

7. Tertio, quia etiã si nulla per prædictas municipales leges inducta esset abrogatio juris præscriptionis, consuetudo tamen tam diuturna, per quam multis ab hinc annis in Sicilia à tribunalibus jus præscriptionis expulsum est: ita ut ridendus ille esset, qui in judicijs pro cliente vellet beneficium præscriptionis opponere, consuetudo, inquam, tam diuturna, quæ ex omnium sententia, legis vim habet, satis superque in hoc Regno jus præscriptionis abrogavit: lege autem, quæ sit abrogata, nemo, ut ex se patet, uti potest in conscientia. De hac consuetudine sic testatur D. Io. Franciscus de Castillo hujus Regni jurisconsultissimus: *Hodie c. (scripsit autem 1622.) præscriptiones non admittuntur in Regno, & præcipue in magna curia, quæ uti mater veritatis & æquitatis, semper odit præscriptiones, etiam perpetuas, seu longissimi temporis. Sic item Antoninus de Amato ex Siculis Iurisperitis nemini secundus: d. quamvis per*

vis per lapsum triginta annorum (ait) quod legitimum tempus præscribendi de jure est, jus istud petendi usuras remissum esse, omnes firment; tamen in Regno difficillimè locum obtinere posse existimo; nos enim odio habemus præscriptionem, nisi longissimi temporis, aut centenariam, vel inmemorabilem, cum existimetur præscriptio iniquissimum præsidium, maximè in magna Regia Curia, quæ sola facti veritate inspecta procedit, eamque matrem æquitatis appellamus. Hæc Amatus, qui scripsit anno 1627. Id quod signate aduerto, quia Castillo, ante quinque annos scriptis, ne perpetuas quidem & longissimi temporis præscriptiones admitti, modo asservit, cum Amatus asserat, has admitti.

c. Castill. c. 2. decis. 94. n. 71. citans Vrill. ad Afflict. dec. 13. & Paris. cons. 101. vol. 1. d. Anton. de Amato res. 43. num. 21.

8. Secunda sententia docet, Titium non obligari in conscientia ad restituendum prædium, sed posse uti in foro interno, beneficio præscriptionis. Fundamentum potissimum esse debet, quia in foro conscientie, saltem ante judicis sententiam, adhuc viget in hoc Regno lex justa de præscriptione à jure communi inducta; id quod probatur, discurrendo per illa tria capita, quibus prima sententia contendit, in Sicilia abrogatam prorsus esse præscriptionis legem. Cum enim aliud caput assignari nequeat, si ab aliquo ex illis abrogata non est, adhuc illa in hoc Regno, saltem ante sententiam, ut mox declarabimus, immota persistet,

9. Primò igitur à Martino Rege Sicilia abrogata non est lex præscriptionis. Ecce verba Martini d. Regis ex idiomate Siculo in latinum sincera fide conversa.

d. Martinus Rex Const. 57. de præscriptione.

Continua &c. Quoniam subditi nostri Siculi litibus per sæpe, etiam quæstionibus antiquis vexantur, à quibus nonnulli se tueri ideo nequeunt, quia ob bellorum turbines, privilegia, documenta, scripturas, ac testes amiserunt &c. ideo præsentis constitutione præcipimus, ut omnis præscriptio tempore triginta annorum finiat &c. ita ut omne jus, & omnis actio cuiuscumque causæ, ob quæ, triginta annis intra, nulla fuerit lis contestata, vel legitima protestatio exhibita, edito præsentis constitutionis, prorsus submoveatur, & nulla ex prædictis causis triginta annis ultra, in ullo iudicio audiatur. Aliæ tamen præscriptiones decem annorum, & annorum viginti in suo robore, juxta dispositionem juris communis firmæ remaneant. Hæc Martinus Rex.

10. Ex his oppositum colligo ab eo, quod prima sententia supponebat: Primò enim in his postremis verbis (aliæ tamen præscriptiones decem annorum &c. remaneant) clarè apparet, nihil in hoc innovari de jure communi: secundò, per illa verba (triginta annis ultra) adjuncto illo proemio (litibus vexantur &c.) nihil aliud velle Martinum Regem video, nisi prohibere Siculis, ne exposcant à concivibus titulos de rebus ab ipsis possedensante.

sis ante annos triginta; non ergo per hoc tollitur præscriptio, imo ampliatur, ut si quando per jus commune in aliquibus rebus requirebatur possessio quadraginta annorum, vel amplius, jam per hanc Martini legem sufficiant triginta; id quod in beneficium subditorum præcepit Rex, ne tunc iurgerentur ostendere titulos, propter bellicorum tumultus fortè deperditos. Dico (tunc) nam hodie vix locum habet hoc beneficium, cum nemo jam nunc cogatur ostendere titulum suæ possessionis habitæ tempore illo eorum tumultuum, pro quo tempore disponere dumtaxat videtur Martinus. Tertio perpendantur, imo solum legantur ea verba, quibus veluti concluditur mens hujus legislatoris (nulla ex prædictis causis, triginta annis ultra, in ullo judicio audiatur) quid clarius?

11. Secundò, Pragmatica Regni beneficium præscriptionis nequaquam ademit. Ecce ejus verba ex Hispano in Latinum fideliter translata. Considerantes 5. enasci solere in nostro Sicilia Regno non modicas differentias, ac lites, ob quemdam modum, qui de ritu magnæ Regiæ Curiæ servatur procedendi summarie, vel ordinariè in aliquibus causis, quæ ob id in longum extenduntur, ac pænè reelduntur immortales, cum maximis expensis & partium damno; ac volentes earum indemnitati consulere, tenore præsentium præcipimus, ut in posterum in omnibus causis tam civilibus, quam criminalibus procedatur summarie, & de plano, sine strepitu & figura judicij, sed solum veritate facti inspe-

cta &c. & paulò post: declarantes, nequaquam per hanc præsentem dispositionem aliquid derogari debere dispositioni juris, circa probationes necessarias, vel circa appellationes &c.

e Pragm. 17. in noviss. t. 1. de offic. Ind. M. R. E.

12. Deus immortalis! & est, qui ex hac dispositione colligat, præscriptionum legitima jura esse sublata? Primò, lex hæc solum intendit expeditionem causarum, non ergo derogationem juris tam certi, quale est jus præscriptionis. Secundò, solum intendit prolixas, easque inutiles lites atque expensas rescare: at, qui utitur jure præscriptionis, à sanctis legibus tam prudenter instituto, nullo modo lites inutiles ac superfluas expensas intrudit. Tertio, ei, qui putat, sibi injustitiam fieri, datur jus appellandi; signum, quod neque alia jura eidem adimantur. Quarto, hæc Pragmatica tota est in statuendo modum procedendi summarie, ut vel cæcis patet: at jus præscriptionis non obstat summario procedendi modo, & statim sine strepitu, & de plano ejusmodi jus proponi & excipi potest: cur ergo ab hac Pragmatica illud abrogari dicendum erit? Quintò, signatè legislator advertit, ex eo, quod causæ summarie agitandæ sint, non fieri, ut ea jura & modi procedendi, quæ necessario imbibuntur in causis, & necessaria sunt ad probationes firmandas, prætermittantur; quare solum alia juris solemnitates, & terminorum protensiones, velati extrinsecæ, & quæ necessariæ ad jus

ius partium indagandum non sunt, jubentur prætermitti. Non ergo jus præscriptionis, quod maxime necessarium est ad jura partium cognoscenda. Sextò, quando dicitur in Pragmatica, *facti solum veritate inspecta*, non removetur præscriptio, sed potius advocatur; nam, me possedisse rem tot annos, factum est, non jus, esto, deinde fit necessario connexum huic facto illud jus præscriptionis, quod ad tale factum consequitur. Quapropter inspectio sola facti non excludit inspectionem juris, quod est necessarium ad decidendum de tali facto; secus, temerè, & sine ratione deberet iudex decidere, quod asserere, esset nimis ridiculum; sed solum excludit solemnitates illas, terminos prolixos & longos, easque non necessarias discussiones, ut dictum est; nec omisit id advertere prudens legislator, ibi: Nequaquam aliquid derogari debere circa probationes necessarias.

13. Tertio. Contraria consuetudo legem præscriptionis in Sicilia, saltem ante sententiam iudicis, non abrogavit. In præsentis dicto aliquanto diutius est nobis immorandum, quia argumentum ductum à prædicta consuetudine videtur magis apparens contra Siculas præscriptiones.

Et quidem duæ sunt consuetudines in re hac nostra per diligentem distinguendæ. Altera est, quam fortè potuisset introducere populus Siciliae, per quam noluisse servare leges præscriptionis à jure communi statutas. Altera est, quam introducere potuissent Iudices & tribunalia, per quam no-

luisse iudicare secundum prædictas leges præscriptionis, & ad id moveri potuissent ex eo, quod præsumerent, in Siculis non raro possessionem incerpisse mala fide, quo pacto nulla præscriptio est legitima, ut §. 1. dictum est. potuerunt ergo repellere exceptionem præscriptionis, ob hanc præsumptionem malæ fidei, sed deinde processu temporis fuit absolutè & simpliciter introductus stylus, omnem præscriptionem, etiam bonæ fidei, repellendi. His positis;

14. Dico primò, probabile est, imò mihi certum, nunquam populos Siculos introduxisse consuetudinem, contra præscriptionis beneficium sibi concessum à jure communi, ita ut illi uti nunc non possint ante sententiam; quare ante hanc licitè illa uti poterunt, perinde, ac ceteri jure communi fruentes, & consequenter Titium nunc à allatum, non obligari ad ipsius prædij restitutionem.

Probatum primò. Ad consuetudinem introducendam contra aliquam legem, qua contraria consuetudine, lex abrogetur, duo inter cætera concurrere debent; primò, ut actus abrogativi legis sint voluntarij ipsi, qui introducere debent dictam abrogantem consuetudinem; secundo, ut sint ex intentione introducendi novam consuetudinem obligantem; jam expendamus utramque pro nostra proposita probatione.

15. De priore sic habet Castropalatinus: *f. ad stabiliendam consuetudinem requiruntur actus voluntarij his, qui consuetudinem introdu-*

L. 1. a.

cara:

ere debent, quia ex eorum consensu libero debet introduci, aliàs vim legis habere non poterit; & ita docet cum communi Suarez, Salas, Bonac. Hæc Castropal. Addit Suarez, g si per vim aut metum gravem obligetur populus, actionem aliquam præstare, & in ea longo tempore persistere, nunquam censendus est præstare consensum sufficientem consuetudini introducendæ, quia præsumi non potest velle stabilire jus, actibus ita sibi repugnantibus; idem dic, si illi actus sint ex ignorantia, vel errore circa substantiam consuetudinis, quia nihil magis voluntati contrarium, quàm ignorantia & error: hætenus ex Suariorum alios referente.

f. Castr. t. 1. tr. 3. d. 3. p. 2. q. 3. nu. 11. l. etiam multos DD. c. a Dian. p. 6. t. 5. res. pres. 9. g. Suar. l. 7. de legib. c. 12. si. c. 18. n. 8.

16. Iam subsumo: Siculi populi, qui introducere debuerunt consuetudinem contra beneficium præscriptionis, nunquam exhibere ante sententiam, de quo loquimur, actus contrarios ejusmodi beneficio; ergo &c. Antecedens mihi sit admodum probabile, quia nunquam audivimus, aliquem Siculum ante sententiam restituisse rem à se per legitimam præscriptionem juris communis traditam, sed semper post sententiam; quod autem iudices per longam consuetudinem judicare soleant contra præscriptionem, nihil obstat communitati; iudices enim condere leges sine communitatis consensu non possunt. Audi Castrop. *h* Ex his constat, decisiones Rotæ, & declarationes Cardinalium

& sententias Cancellariæ, & Regiæ natus, non esse necessario habendas pro lege, quia non procedunt à iudicibus habentibus authoritatem legis constituendæ; & ita tradit Suar, Sanc, Sal.

h. Castrop. ib. nu. 7. vide etiam Pag. t. 2. in Dec. l. 8. c. 10. n. 9. loquentem de Stylo Curie Romane.

17. Verum, age, demus, Siculos non fuisse usos beneficio præscriptionis; certè vel propter metum iudicum, vel propter ignorantiam, qua putabant, ea uti non posse, id evenisse præsumendum est; & consequenter, non affuisse sufficientem consensum ad consuetudinem firmandam. Quid enim facerent, dum videbant explodi à tribunali illos, qui jus præscriptionis opponerent? fateor, potuisse post sententiam voluntariè acquiescere, ut mox explicabo clarius. Sed ante sententiam, ut hic loquimur, probabilissimum est, nunquam acquiescisse, quia nunquam, nisi in vitis, juri sibi acquisito renuntiare quis præsumitur.

18. De posteriore conditione sic habet idem Castrop. *i* Actus, quibus introducitur consuetudo, debent esse ex intentione introducendi consuetudinem; nam absque hac intentione, authoritatem & efficaciam habere consuetudo non potest: & paulo post; consuetudo, quæ legem abrogare debet, vel novam statuere, necessariò procedere debet ex speciali intentione abrogandi legem, & ex speciali intentione statuendi novam, quæ alia via statui non potest, nisi procedat ex intentione se obligandi ad illius observationem.

tionem, quia juxta intentionem populi talis est consuetudo; & in his ferè omnes Doctores conveniunt, ut videre est in Suar. Salas, Bonac., Vasquez, Sà, Azor, alijs. Hæc Castropal.

i Castrop. ib. nu. 12. leg. item mult. apud Dian. p. 6. tr. 5. ref. 10.

19. Iam subsume; nunquam probari potest, communitatem hujus Regni habuisse intentionem abrogandi legem præscriptionis, imo contrarium probari potest; tum quia nemo unquam scitur, res modo dicto præscriptas restituisse ante sententiam, tum quia eos voluisse tantum beneficium præscriptionis à se remove, nisi lucelarius ostendatur, præsumi nullo modo, ut modo dictum est, debet.

20. Nec desunt aliæ conjecturæ; quarum enim solet, qua ratione dignoscitur, esse ex intentione inducendi obligationem? & respondet Suar. l. id dignosci posse ex quatuor conjecturis. Prima conjectura, si consuetudo sit rei gravis & difficilis, & tamen communiter servetur à populo, quia non solet populus in his actibus uniformiter convenire, nisi se sentiat in conscientia obligatum. Hæc Suar. At in casu nostro, semper se populus difformiter habuit, quia semper, quantum potuit, restitit iudicibus, opponendo suam præscriptionem, licet deinde repelleretur; imo aliquando fuit admittus, ut ex testimonio, quod ponam infra, nu. 23. patebit.

i Suar. l. 7. de legibus c. 15. num. 13. fin.

Coconfirmatur ex Sylvestro, verbo

Inventum, num. 13. qui de thesauro sic loquitur; secundum Petrum de Palude, hodie ubicumque inveniatur thesaurus, de consuetudine est principis; sed ego dico, hanc consuetudinem in conscientia non ligare, quia non est introducta per modum legis, sed violentiæ, nec fuit unquam moribus utentium approbata, nisi violenter; est etiam contra jura Canonica, quæ volunt, bona incerta, si restituenda sunt, esse pauperum; & si non sunt restituenda, est contra jura civilia, ut patet Instit. de rer. divis. §. Thesauros, ubi dicitur, quod divus Adrianus naturalem æquitatem secutus &c. contra quam æquitatem consuetudo non potest. Hæc Sylvester, quæ facillimè quisque ad rem nostram applicabit.

Secunda conjectura; si viri timorati malè sentiant de his, qui non servant consuetudinem, vel communiter populus scandalizetur.

Hæc ex Suar. At quis unquam male sensit, vel est scandalum passus ex eo, quod quis in Sicilia, ante sententiam, præscriptionis beneficium consequi voluerit? id quod adeo verum est, ut antequam aliqui doctiores scrupulum hunc, dimittendi ante sententiam rem per præscriptionem possessam, injecerint, ne in mentem quidem venerit alicui, debere ante sententiam dimitti; quod ex eo colligi potest, quia nemo ex nostris scribentibus, sive Theologis, sive jurisperitis, hujus scrupuli vel obligationis meminit; solum Iurisperiti stylum externum magnæ Regiæ Curiaæ hac in re inculcaverunt, & nil præterea.

L 1 3

Tertia

Tertia conjectura, Si Prælati & Superiores puniant violantes consuetudinem. Ita Suar. at quis unquam fuit punitus ex eo, quod fuerit usus præscriptione?

Quarta conjectura, Si materia consuetudinis, & illius obligatio multum conferat Reip. Hactenus Suar. At abrogatio præscriptionis non solum non confert, ne quis possit opponere, se possedisse bona fide; cum possederit mala; obest tamen viris probis, qui verè bonam fidem habent, si repellantur. Et profecto majus bonum Reip. est, favere his bonis, quàm propter illos paucos fraudulentos, damnum in facultatibus probos pati, præsertim quia fraudibus jam satis provideri potest per providentiam judicum &c.

21. Denique communis est doctrina, apud eundem Suarez, *m* & Bonacinam, *n* in dubio semper præsumendum esse, consuetudinem non ex obligatione introductam; tum quia ea, quæ sunt facti, & non juris, non præsumuntur, & lex non præsumitur, nisi probetur; tum quia nemo præsumitur, sibi velle onus & obligationem imponere, nisi id manifestè constet; quamvis ergo demus, nos versari in dubio, semper habebimus, non adesse contra Siculos ejusmodi obligantem consuetudinem &c.

m Suar. l. c. c. 15. nu. 13. *n* Bon. *disp. 1. de leg. q. 1. ult. §. 3 n. 27.*

22. Dico jam secundo, non esse improbabile, fuisse introductam illam secundam consuetudinem, num. 13. explicatam, per quam scilicet in Sicilia post sententiam judicum, non habea-

tur amplius recursus ad præscriptionem, & consequenter non peccare iudices sic judicando, nec rem, quam per ejusmodi sententiam quis sibi vendicat, esse restituendam, ratio est, quia non facile damnandus est mos tam antiquus in magna Regia Curia observatus à tot sapientibus viris, & timoratis iudicibus; unde quia iudices & Advocati, ut modo diximus, non possunt leges, nec consuetudines legitimiles contra communitatem facere, ideo judicari probabiliter potest, ad hanc secundam consuetudinem consensisse populos Siculos; id quod conjici potest, quia post sententiam, nemo solitus est uti præscriptione, quare videri probabiliter potest, propter communem pacem, ad id consensisse non in vitam Siculam communitatem, Adde consensum Principis, qui in Sicilia, saltem tacitè, approbavit ejusmodi sententias, & fortasse etiam non raro repulit eos, qui contra illas appellaverunt. Cum ergo Princeps possit statuere leges, videtur pro lege hanc consuetudinem statuisse. Id quod confirmat præcedentem conclusionem; nam nunquam idem Princeps coegit, ante sententiam populos Siculos ad dimittenda legitime præscripta; quare id nunquam, ne implicite quidem, approbasse censendus est.

23. Quoniam vero fateor, probabilitatem de hac secunda consuetudine esse valde tenuem, cum mihi persuadeam, sylum Tribunalium magnæ Regiæ Curiæ fundari in præsumptione, qua supponunt, possidentem mala fide possessionem incepisse; ideo rogare.

garem Iudices nostrates, sapientissimos æque ac religiosissimos, ut nisi malam fidem inveniunt, beneficium præscriptionis ne denegent litiganti. Et sicuti multis ab hinc annis, neque immemorabilis temporis, neque centenaria præscriptio in Siculis Tribunalibus admittēbatur, & nihilominus deinde, ut colligitur ex dictis ab Amato allatis nu. 7. re melius expensa, in iisdem capit admitti: ita in posterum admittantur & alia, ut consequenter tota lex præscriptionis per jus commune sanctè introduc̄ta, postliminio ad patriam tandem aliquando revertatur: atque huic meo desiderio, etiam nostros Iurisperitos, & Regios officiales video permaximè favere; sic enim habet D. Marius o Curtell. Jurisconsultus admodum celebris, muneribus magnæ hujus Regiæ Curia, ac libris editis toto orbe clarus; præscriptionis materiam (inquit) non tantum eliminatam, verum abolitam primis mei Patrocinij annis inveni, omnesque more vulgi solitos adducere Intrigiosum, *Decis. 28. n. 19.* affirmantem, nullam de præscriptione rationem haberi in Tribunali magnæ Regiæ Curia; & paulo post: omnibus ergo viribus suscepi Provinciæ Advocati, iudicisque munere dum fungerer, ne indistinctè omnes, sed illa tantum, quæ jure reprobarentur, præscriptiones rejici deberent, legitimis admisis. Et primò obtinui in immemorabilibus adversus census impositos, id est, Bullares: postmodum id ipsum tentavi, & obtinui in jurisdictionibus, & non minori de-

mum gaudio, etiam in corporibus & legitimis, vidi per probos Iudices admitti: præcipuè contra D. Henricum Turtureti; cumque negotium facesseret Capitulum, vel lex sub Martino Rege condita, quæ est 57. illam non obstare, pluribus probavi; puto etiam non infeliciter, ut totis viribus præscriptioni in extremis laboranti operam ferrem, juxta quæ sæpius ego decidi,

o Curtell. t. 2. de donat. tr. 2. div. 1. speciale 39. nu. 1.

24. Hæc D. Marius, cui cum per P. Franciscum Bardi nostræ Societatis utriusque Theologiæ peritissimum, ac eidem D. Mario per familiarem hanc à me scriptam quæstionem misissem, simulque petissem, ut ubi id ipse probaverit, ostenderet, remisit peramanter ad me sequentem responsionem, quam hic honoris causa interferendam duxi.

Admodum Reverende Domine, & merito Magister.

25. Vidi disceptationem de præscriptione, suo jure disertissimam, eo publico hujus Regni bono excogitatam, ne conscientia vacillent, & bona omnia, quasi errantia sidera, aliquando subsistant: quæris à me non tantum quid sentiam, & probem; nam in scripta, quæ tua gratia laudas, incidi: verum etiam pro jure, quæve ratione illa scripserim, & quo sententiam ablegarim. Rogo, parcas; nam infirmus ex tempore respondeo.

26. Non est contendendum hoc in Regno, ubi Constitutio Principis no-

pis nominata deficiat, jus commune Romanum esse servandum, sub moderatione à jure Canonico in rebus pertinentibus ad conscientiam allata, puta super matrimonijs, Beneficijs Ecclesiasticis, usuris, jura fœnerandi &c. Nam licet subdamur Imperio, primo tamen legi Ecclesiasticæ parendum; hinc fit, ut præscriptio, quæ juris civilis munimen dumtaxat habeat, à nobis conscientiæ religione repulsa sit, *ex c. vigilant. &c. fin. de præscript.* quorum prior constitutio fuit Alexandri III. posterior Innocentij III. in priori, quadragenalis ab Ephesina Synodo statuta, si mala fides adsit, expellitur: in posteriori, contra primum præscribentem statuitur, nè possit in aliqua temporis parte præscribere, alienam si rem esse cognoscat. Non hic de centenaria, non de immemorabili sermo: nam prior, cum secundæ cedat, reservatur in *c. ad audientiam, 13. eodem titulo, &c.* de immemorabili sunt plures Canones, & plura, quæ attuli in *Controvers. general. de immunitate l. 2. q. 4. per totam, & nu. 19.* ibique alia in eandem rem addidi, tua censura digna.

27. Succedit inter hæc lex provincialis prioris Martini Regis, quæ apertissimè præscriptionem triginta annorum pro finali præjudicio inducit, quam ita receperunt patres nostri, ut solum contra præsentem & desidem vi in haberet, non in absentes à Regno, ut refert acceptum Carretius in causa Ciminnæ, quam luci reddidi in *2. decis. lib. decis. 20. fol. 171. num. 39.*

Ideo autem Martinus posuit turbidum causam & titulos deperditos, ut ex hac occasione bonam fidem induceret, ut Canonice legi non obistere videretur, & sua constitutio valeret. Neminem verò ex senioribus, cum aliquos legerim, vidi firmantem, huic legi per consuetudinem fuisse derogatum.

28. Quod vero audeant pauci hujus sæculi Authores, ex suo arbitrio non solum illam nostram explodere, verum & immemorabilem, divino etiam firmatam p̄ eloquio *Iud. c. 11. & Sanctorum Patrum unanimi consensu, cum nec sententias, nec præjudicia proferant, ipsi videant, perlege, si placet, tradita, dicta q. 4. & seq.*

p̄. Intellige, quia in tam longinquo tempore præsumitur titulus, & bona fides, nam mala fides numquam præscribit.

29. Non ignoro, caudicos repulsam aliquando merito tulisse, qui nondam præscriptionem veris titulis objecerunt, quasi temporis beneficium id juris tribuat, ut actor expellatur; Martinus verò Rex, contra, temporis amissionem scripturarum, titulorum & eorum, in quibus exceptio possidentis fundatur, adjungit; & hoc pacto exceptio fundanda in legitimo titulo deperdito, & amisso, ex illo tempore in diem continue possessionis pacificæ, per triginta annos; sicut in immemorabili, allegatur titulus, penes nos sub nulla lege exhibendi manens; & ita satisfacit præmissis citatis à domino

domino Doctore scribente, & Intrigioso, ut diximus *decis. 90. 91. usque ad fin. t. 1. & decis. 8. nu. 35. to. 2. Iterum t. 1. decis. 8. num. 37. in fine*; ubi notavi, quod Castillus in senectute ann. 1630. decidit pro præscriptione.

30. Quia accepta distinctione, decimum est sapius contra proprietarios, repetentes res censui observato subiectas, ac per immemorabile tempus possessas, non apparente etiam Paulina, vel illa vitiosa, non exhibita tamen per possessorem, ut pro Cardinali de Torres contra Archiepiscopum Panormitanum; pro Principe Cutò contra Archidiaconum Montis regalis, pro Mastrillo, & Algaria contra Cantorem Regij Palatij.

31. Verius est ergo assumptum, ne in Sicilia rejectam præscriptionem dicamus: nam illa ratio Pragmaticæ summarie & de plano in promptu ac bene rejicitur in scripto Paternitatis vestræ; modum enim procedendi respicit, & ideo præscriptionem generatim in exceptionibus oppositam rejicit, quando in vim dilatorie opponitur cum dilatorijs similibus; sed quando, ut ajunt causidici, ad negotij totius peremptionem adducitur, & formatur inde obstaculum, quod ariculum dicunt, tunc Pragmatica ad illam ita oppositam non corrigitur.

32. Non mirum, si lege præcipiente, & bonâ fidem ac justam indubitamque conscientiam, atque undique quietam & tutam inducente, possidens nec restituere sponte, nec impetitus teneatur: nam nullam habere potest alieni conscientiam, si lex principis justa & sancta rem facit illius, quæ &

dominia & possessiones mutare potest.

TRACTATUS SECVNDVS.

De furto.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit furtum.

1. **F**urtum Theologicum, est acceptio, *a* seu contrectatio rei alienæ externæ, sine vi, invito rationabiliter domino,

a Ex DD. mox citandis.

Dixi primò, (acceptio rei alienæ) qui enim rem suam ab alio injustè detentam accipit, non furatur: qui item damnnum facit alicui, nihil ab ipso sibi applicando, ut si ejus comburat segetes, quamvis contrahat obligationem restituendi, tamen non dicitur propriè furari, *b* sed damnificare. In hac eadem particula comprehenditur *c* retentio injusta: quando enim supervenit mala fides, post rem à te bona fide: ut tuam possessam, incipis rem injustè possidere, quæ possessio est continuata quædam ablatio seu acceptio; nam propterea in definitione additum est illud (vel contrectatio) hæc enim vox apertius significat = justmodi injustam retentionem. Denique eadem particula (rei alienæ) includit *d* usum injustum rei: oppignorasti Petro v. g. vas argenteum, vel locasti domum, non potes illa, invito Petro, usurpare; quia, quoad usum, res aliena est, non tua.